

SOVITTELUTOIMINTA

Lähtökohdat

Sovittelutoiminnan perusta luotiin Suomessa jo 1970-luvulla kirkon piirissä, jossa keskustelu rikosten rangaistusten, vankeuden ja rikosoikeusjärjestelmän vaihtoehtoista alkoi. Erityisnuorisotyössä kirkon työntekijät joutuivat sovittelemaan nuorisojengien välisiä ristiriitoja, satunnaisesti myös kotiväkivalta- ja muunkinlaisia rikos- tai riitatapauksia. Alettiin etsiä vaihtoehtoja rikosoikeusjärjestelmälle, joka yleensä ei ottanut huomioon tapauksien erityisluonnetta. Vuonna 1983 sovittelutoiminnan edistäminen otettiin yhdeksi kirkon kriminaalitoiminnan toimintatavoitteeksi.

Toiminta alkoi Vantaalla

Seurakunnat päättivät yhdessä diakoniatyön kanssa selvittää Vantaan kiinnostusta sovittelun kokeilualueena. Vantaan istuvat tuomarit sekä poliisin, syyttäjän, kriminaalihuollon, sosiaalityön ja nuorisotoimen edustajat kutsuttiin neuvonpitoon. Sovittelutoiminta käynnistyi seurakuntien aloitteesta 1983 ja sai nopeasti tukea Vantaan kaupungilta, oikeusministeriöltä ja Suomen Akatemialta, jonka varoin palkattiin tutkija; Vantaan kaupunki antoi toimitilat ja palkkasi yhden työntekijän. Innokkaita vapaaehtoisia sovittelutoimintaan löytyi heti ja nämä ottivat toiminnan omakseen. Heidän koulutuksensa aloitettiin seurakuntien ja työväenopiston tuella.

Kolmen vuoden kuluttua, kun Akatemian rahoitus loppui, Vantaa otti toiminnan suojiinsa yhdeksi sosiaalityön erityisalaksi, keskitetyksi työmuodoksi.

Sovittelutoiminnan leviäminen ja organisoituminen

Vuonna 1987 sovittelutoiminta alkoi levitä uusille paikkakunnille. Vuonna 1994 sovittelutoimintaa on jo yli sadassa kunnassa. Se on kuntien sosiaalitoimen, nuorisotoimen tai raittiustoimen yhteyteen organisoimaa tai kuntien ostopalveluna yhdistyksiltä ostamaa toimintaa. Valtakunnallisena vastuutahona on Sosiaali- ja terveysministeriö. Toimintaa edistämään ja kehittämään on vuonna 1990 perustettu valtakunnallinen yhdistys, Suomen Sovittelun Tuki ry.

Sovittelun tavoitteet ja periaatteet

Sovittelulla pyritään lieventämään tai poistamaan rikoksesta tai riidasta yksilöille tai yhteiskunnalle aiheutuvia haittoja. Se on vaihtoehtoinen tapa selvittää rikos- tai riita-asiaa rikosoikeusjärjestelmän rinnalla. Toiminta alkoi ilman virallisia muotoja ja lainsäännöksiä.

Sovittelu on kuntien rahoittamaa toimintaa ja asian osapuolille maksutonta. Sovitteluun osallistuminen perustuu vapaaehtoisuuteen. Sovittelijoina toimivat tehtävänsä koulutuksen saaneet vapaaehtoissovittelijat. Sovittelussa esiin tulevat asiat ovat luottamuksellisia; sovittelijoita sitoo Sosiaalihuoltolain 57 §:ään perustuva vaitiolovelvollisuus. Sovittelijat pyrkivät tehtävässään puolueettomuuteen osapuolia kohtaan.

Millaisia asioita voi sovittaa?

Sovittelua voidaan yrittää vain siinä tapauksessa, että rikoksen osapuolet; tekijä ja vahingonkärsijä / uhri ovat selvillä. Tavallisimpia sovittelussa käsiteltyjä asioita ovat vahingonteot, omaisuusrikokset ja pahoinpitelyt.

Miten sovitteluun voi hakeutua?

Rikosasiain osapuoli, tekijä tai vahingonkärsijä / uhri voi esittää asiansa käsittelyä sovittelussa. Yleisintä on, että poliisi tai syyttäjä ohjaavat rikosasiain osapuolia sovitteluun. Useimmissa sovittelutoiminnoissa painopiste on nuorten asioissa, myös alle 15-vuotiaiden rikkomukset voivat tulla sovittelun piiriin.

Keitä sovittelijat ovat?

Sovittelutoiminnassa käytännön sovittelutyötä tekevät tavalliset asukkaat. Vapaaehtoissovittelijat edustavat yhteisön sosiaalista vastuuta jäsenistään.

Sovittelijat saavat tehtävänsä peruskoulutuksen ja jatkuvasti jatkokoulutusta. Eri ammattialoilla toimivina he tuovat toimintaan monipuoliset tietonsa, taitonsa ja elämäkokemuksensa.

Vapaaehtoiset sovittelijat tuovat sovittelukohtaamisiin inhimillisyyden, aidon ihmisten välisen kohtaamisen aspektin, joka ei kätkeydy ammattiroolin taakse. Sovittelun periaatteet; vapaaehtoisuus, luottamuksellisuus ja puolueettomuus luovat edellytykset sovittelun osapuolten näkökulmien yhteensovittamiselle.

Mitä on sovittelu?

Sovittelussa rikoksen tekijä ja uhri kohtaavat kahden koulutetun ja puolueettoman sovittelijan kanssa. Ennen yhteistapaamista osapuolten kanssa keskustellaan erikseen.

Sovittelussa käydään läpi tapahtunutta ja sen aiheuttamia tunteita. Osapuolet voivat purkaa tapahtuneen aiheuttamia vihan, pelon, ahdistuksen ja koston tunteita. Tavoitteena on päästä ratkaisuun, joka tyydyttää molempia osapuolia. Sovinto syntyy osapuolten ehdoilla. Sen merkiksi tekijä voi pyytää anteeksi, vahingonkärsijä/uhri voi antaa anteeksi.

Sovittelussa voidaan tehdä sopimus siitä, miten rikoksentekijä korvaa aiheuttamansa vahingon rikoksen uhrille. Sovittelijat auttavat sopimuksen laatimisessa. Tekijä voi korvata vahingot rahalla tai työllä. Sopimus tehdään kirjallisena, ja sen toteuttamista seurataan. On tärkeää, että sopimuksen osapuolet ymmärtävät ja hyväksyvät sopimuksen sisällön: vahingonkärsijän/uhrin saaman kohtuullisen korvauksen sekä rikoksentekijän hyvityksen ja vastuunoton tekemästään.

Sovittelun tarkoituksena ei ole kuitenkaan vain vahingonkorvauksesta sopiminen, vaan keskeistä on edesauttaa osapuolia ymmärtämään tapahtunutta ja sen seurauksia.

Sovittelun merkitys

Sovittelu auttaa ymmärtämään, mitä rikoksen yhteydessä on tapahtunut ja mitä se on osapuolille aiheuttanut. Sovittelukäytäntö on opettanut erityisesti nuoria näkemään rikosten todellisia seurauksia ja kustannuksia. Tekijän vähäpätöiseksi kuvitteleva teko on hänen yllätyksekseen aiheuttanut huomattavan käytännöllisen ja taloudellisen häiriön ja haitan vahingonkärsijälle/uhrielle. Myös vahingonkärsijöiden/uhrien sosiaalinen tietämys ja todellisuudentaju esim. nuorten työttömien elinoloista on lisääntynyt.

Rikoksen uhri ja tekijä voivat saada aikaan molempia tyydyttävän, oikeudenmukaisen ratkaisun. Vahingonkärsijä/uhri voi luopua asianomistajarikoksessa rangaistusvaatimuksestaan, jolloin syyttäjällä ei ole enää syyteoikeutta, ja asia on rikosoikeudellisesti loppuun käsitelty.

Sopimuksen toteutuessa poliisi voi luopua jatkotoimenpiteistä tai syyttäjä voi jättää syytteen ajamatta. Oikeudessa sopimus voidaan huomioida rangaistusta mitattaessa. Sovittelu ja siinä saavutettu sopimus eivät kuitenkaan automaattisesti tarkoita syytteistä luopumista ja oikeudenkäynniltä välttymistä, esimerkiksi tekijän aikaisempi syyllistyminen rikkomuksiin vaikuttaa ratkaisuun.

Lähteitä:

Hirvonen, S., Lehtokallio, A., Mehtonen T.

Sovittelun mahdollisuus kuuluu kaikille. Sosiaaliturva 12/1993, s. 23-24

Sovittelijan käsikirja. (1991) Sosiaali- ja terveyshallitus.

Sovittelua 10 vuotta Vantaalla. (1993) toim. Vantaan sovittelutoiminta ja Vantaan Sovittelijat ry.